

تحلیل مردم‌شناختی "انار" و آئین‌های آن در فرهنگ مردم ایران حوزه جغرافیایی استان‌های اصفهان و گیلان بخش بادرود و روستای انبوه

غزاله بابازاده چنارانی

کارشناس ارشد، مردم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران

ایمیل: ghbzd@yahoo.com

چکیده

ذهن پرسشگر انسان همیشه به دنبال یافتن پاسخی برای سوالات خویش است. دلیل قرار گرفتن ظرفی پر از انار خوش رنگ و لعاب به عنوان یکی از ارکان اصلی سفره جشن یلدا در جای جای ایران زمین، انگیزه اصلی پژوهش حاضر است. هدف اصلی این پژوهش، آشنایی با آداب و رسوم، باورها و اعتقادات جوامع مورد مطالعه از منظر مردم‌شناسی است. پژوهشگر در این پژوهش با هدف شناسایی ارقام عمده انار و آیین‌های مرتبط با آن در حوزه‌های جغرافیایی گیلان (روستای انبوه) و اصفهان (شهر بادرود) به مطالعه پشته‌های فرهنگی، ملی و مذهبی میوه انار در حوزه‌های مذکور پرداخته است. روش تحقیق در این پژوهش مردم‌شناسی ژرفانگر توأم با مشاهدات مستقیم مشارکتی پژوهشگر در میدان تحقیق، مصاحبه با افراد مطلع و ضبط صدا و تصویر ایشان و چهارچوب نظری آن مشتمل بر کارکردگرایی، محیط‌شناسی، انسان‌شناسی تفسیری و نمادین بوده است. جامعه مورد مطالعه روستای انبوه با ۲۲۰ خانوار و در شهر بادرود مجموعاً ۵۰۰۰ خانوار بوده است. حفظ، ثبت و ضبط آیین‌ها و سنن مرتبط با این محصول باغی شالوده اصلی تحقیق حاضر را تشکیل می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: انار، درخت، آیین، گلنار، بادرود، انبوه.

مقدمه

ادیان مختلف به تمام پدیده‌های مفید و آفریده‌های خداوند با تأمل، احترام و حتی آیه‌ای برای شناخت خداوند و نزدیکی به حق تعالی می‌نگرند و از تمام عناصر طبیعت به عنوان وسیله‌ای جهت قرب و نزدیکی به ساحت ایشان یاد می‌کنند. بر همین اساس در فرهنگ اسلامی درخت نماد زندگی، معرفت و نعمت الهی است.

به جرأت می‌توان گفت درخت نماد عشق ایرانی است و بی‌دلیل نیست در بیت بیت اشعار فارسی، عباراتی چون « درخت مهربانی، درخت بیداری، درخت معرفت، درخت کیهانی، درخت جاودانگی و ... را مشاهده می‌کنیم.

درخت دوستی بنشان که کام دل به بار آرد
درخت دشمنی برکن که رنج بی‌شمار آرد

تاریخ ما که از گذشته‌ی بسیار دور همواره تنگاتنگ مذهب و هنر قرار داشته است، نشان می‌دهد نمادها برای نیاکان ما پرمعنا بوده‌اند و آنها را به هیجان می‌آورده‌اند. (گوستاو یونگ، ۱۳۸۴، ص ۳۵۲)

در فرهنگ و باور ایرانی درخت، نمادی مینویی و بهشتی است، زیرا ریشه‌های درخت در زمین قرار گرفته و شاخ و برگ‌هایش در آسمان شکل می‌گیرند. به همین دلیل درخت، نماد صعود از زمین به آسمان است و بالا رفتن درخت، نماد گذار از سطح زمین و صعود به سمت ایزدان و آسمان است. باغ در ایران حاصل هنر زیستن و ایجاد رابطه میان انسان و طبیعت در سایه تمدن پرمایه این سرزمین بوده است. عشق ایرانیان به آب، درخت و گل، از باغ محیطی مقدس ساخته و ایرانیان را همواره به ستایش طبیعت واداشته است. چون باغ از واژه بَغ به معنی خداوند آمده است، بنابراین باغ یا باغستان همانند بهشت، محل خداوند است.

دکتر مهرداد بهار در مقاله‌ای تحت عنوان درخت مقدس جنبه دیگری از تأثیرات مهم درخت در فرهنگ عام را به خوبی یادآور شده است: باغ در ایران حاصل هنر زیستن و ایجاد رابطه میان انسان و طبیعت در سایه تمدن پرمایه این سرزمین بوده است. عشق ایرانیان به آب، درخت و گل، از باغ محیطی مقدس ساخته و ایرانیان را همواره به ستایش طبیعت واداشته است (مهرداد بهار، ۱۳۸۱، ص ۴۳ - ۴۴).

بیان مسئله

مسئله اصلی در این پژوهش شناخت جایگاه انار در فرهنگ مردم ایران و تحلیل مردم شناختی جلوه‌های گوناگون انار در هنر، ادبیات، تغذیه، اسطوره، مذهب، آیین‌ها، آداب و رسوم و نمادشناسی آن است. از آنجا که نمادها و نمادگرایی‌ها در فرهنگ ملل، خاصه در فرهنگ ایران زمین از دل زندگی عامه مردم و برای سهل تر شدن انتقال مفاهیم و گاهی برای راز آلود نمودن مفاهیم به کار رفته است و این رمز و راز در حقه انار، این میوه اساطیری و مینوی هم به خوبی عیان است. در این تحقیق، پژوهشگر بر آن شده است تا با گردآوری و تحلیل مفاهیم، نشانه‌ها و نمادهای میوه انار در فرهنگ مردم ایران به اندکی از بسیار سؤال خود پاسخ دهد. انار در نزد اقوام مختلف بار معنایی و مفهومی خاص همان منطقه را دارد. به این منظور روستای انبوه از حوزه جغرافیایی استان گیلان و شهر بادرود از حوزه جغرافیایی اصفهان انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته است.

اهمیت موضوع تحقیق

در طول تاریخ، فرهنگ شفاهی از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و در نهانخانه جان نسل‌های بعد نگهداری شده است. همراه با تغییرات بسیار سریع تکنولوژیکی و رنگ باختن روابط اعضای خانواده‌ها، این فرهنگ‌ها در حال فراموشی است. از این رو برای جمع‌آوری فرهنگ غنی خودی که نقل روزهای پرکار و بلند بهاری و ماحصل شب‌نشینی‌ها و شب‌چره در شبهای دراز زمستان بوده است، ضرورت دارد با ثبت و ضبط آن، آیندگان را از غنای فرهنگ گذشتگان مطلع نموده و در برابر فراموش شدن یادگارهای سالیان دراز زندگی انسان بر روی کره خاکی ایستادگی نمود. چگونگی کاشت، داشت و برداشت محصولی به نام انار آنقدر در جامعه تحقیق این پژوهش اهمیت داشته است که به صورت یک آیین و با آداب و رسوم خاص به این امر مبادرت می‌ورزند. سرعت زیاد تکنولوژی، همراه با ازدیاد جمعیت کشاورزان را به سمت کاشت محصولاتی سوق می‌دهد که بیشترین بازدهی را داشته باشد. محصولات سنتی باردهی کمی دارند. با دستکاری ژنتیکی در کشاورزی خواه ناخواه این نوع محصولات

فراموش شده و از بین می‌روند. حتی طعم و مزه محصولات جدید با گذشته تفاوت دارد. از آنجا که یکی از انگیزه‌های انسان شناسی فرهنگی، شناخت جوامع خودی و غیر خودی، سنتی و مدرن از جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ... است، ثبت و ضبط رسوم و آیین‌های برداشت محصولات کشاورزی در جوامع مورد مطالعه از منظر مردم‌شناسی، اهمیت و ضرورت آغاز تحقیق حاضر را تبیین می‌نماید.

هدف تحقیق

شناخت و تحلیل مردم‌شناختی انار و آئین‌های آن در فرهنگ مردم ایران (حوزه جغرافیایی استان‌های اصفهان و گیلان)، همچنین گردآوری، ثبت و ضبط و تحلیل مفهومی و نمادین میوه انار، چگونگی راه‌یابی میوه انار در هنرهای تجسمی ایران زمین، شناخت زادبوم انار و رابطه اقلیم با فرهنگ حوزه‌های کاشت این میوه در ایران از اهداف دیگر پژوهش حاضر است. امید است این تحقیق بتواند به شناختی مردم‌شناسانه از پشتوانه‌های فرهنگی، ملی و مذهبی میوه انار در ایران دست یابد.

روش تحقیق

با استناد به اعتقاد عسکری‌خانقاه چون «در علم مردم‌شناسی ادراک حسی وجود ندارد، زیرا مردم‌شناسی علم مشاهده و آمار است» (عسکری خانقاه، ۱۳۷۳، ص ۳۲)، می‌توان گفت روش تحقیق در این حوزه از طریق مشاهده مشارکتی و مستقیم، با دیدی ژرفانگر و عمیق، پژوهش میدانی و مطالعه اسنادی یا کتابخانه‌ای میسر است. بر این اساس و به منظور دست‌یابی پژوهشگر به پاسخ سوالات خود در تحقیق حاضر، از روش مشاهده مشارکتی، مشاهده مستقیم، ژرفانگر و عمیق به همراه مطالعه اسنادی استفاده شده است.

سوالات تحقیق

- آیا مردم ایران در مراسم و آئین‌های گوناگون از انار استفاده می‌کنند؟
- جایگاه انار در هنر ایرانی کجاست؟
- آیا میوه انار در مراسم ازدواج استفاده می‌شده است؟
- انار در میان مردم ایران نماد چیست؟

تعریف مفاهیم

انار، «anār [= نار] (گیا) درختچه‌ای از تیره موردی‌ها که گاهی آن را تیره‌ای مستقل محسوب دارند و به نام انارها نامند. پوست آن خاکستری و برگ‌هایش بیضوی و گل‌هایش بالنسبه بزرگ و قرمز رنگ است» (معین، ۱۳۴۲، ص ۳۵۸). انارستان، «anār-estān [= نار] (گیا). باغ و زمینی که در آن درخت‌های انار کشت شده باشد» (همان منبع، ص ۳۵۸). باغبانی، «عمل و شغل باغبان، حفاظت و نگهداری از باغ» (همان منبع، ص ۴۶۱). فرهنگ، «فرهنگ، مجموعه‌ای از آگاهی‌ها (شناخت‌ها) و رفتارهای فنی، اقتصادی، آیینی (شعائر)، مذهبی، اجتماعی و غیره است که یک جامعه انسانی معینی را مشخص می‌کند» (پانوف و پرن، ۱۳۸۷، ص ۸۷).

مردم‌شناسی یا انسان‌شناسی فرهنگی. واژه انسان‌شناسی فرهنگی به تازگی در فرانسه عمومیت یافته و ضمناً مانند انسان‌شناسی اجتماعی *anthropologie sociale* در مردم‌شناسی گنجانده شده است. حد بین انسان‌شناسی فرهنگی و انسان‌شناسی اجتماعی به قدر کافی نامشخص است، زیرا بین این دو رشته علمی، اختلاف بیشتر در نظم و ترتیبی هست که در تجزیه و تحلیل مسائل وجود دارد تا در موضوع مورد بررسی (برای حل این مشکل، بعضی به جای این دو واژه، واژه انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی *anthropologie sociale et culturelle* را به کار می‌برند) (همان منبع، ص ۳۱).

پیشینه تحقیق

روند تغییر ارزش‌های فرهنگی سنتی و نابودی فرهنگ‌ها و آداب و رسوم بومی و محلی ایران زمین آنقدر سریع به رشد خود ادامه می‌دهد که تا زمان انجام مقاله حاضر مقاله‌ای با موضوع مشابه یا نزدیک به آن از منظر مردم‌شناسی در خصوص میوه انار و آیین‌های مرتبط با آن به سر انجام نرسیده است. بر این اساس به طور خلاصه تعدادی از مقالات که با رویکرد مردم‌شناسی به

ثبت و ضبط آیین‌های برداشت انار پرداخته‌اند و نیز به پایان‌نامه‌هایی که تنها بخش‌هایی از آن بیان‌کننده مطالبی درباره میوه انار است برشماری شده است.

۱. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ایران شناسی دانشگاه گیلان پژوهشی در فرهنگ دانشجو اعظم رضایی انزهایی به راهنمایی اصغر عسکری خانقاه با عنوان پژوهشی در فرهنگ زیورآلات و تطور و تحول آن در مناطق گیلان (تالش) و چهارمحال بختیاری (شهرکرد) با نگرشی به مطبوعات ایران در این زمینه (مطالعه موردی روستاهای نومندان و سرآقاسید) آذر ماه، ۱۳۹۰.

رضایی در پایان‌نامه خود با اشاره به پیشینه ساخت و استفاده از زیورآلات به معرفی زیورآلات روستایی گیلان (تالش) و چهارمحال و بختیاری پرداخته تا بگوید انسان از زمانی که توانست در مورد زندگی خود بیاندهد تمام تلاش خود را جهت مزین کردن جنبه‌های مختلف زندگی‌اش نمود و با الهام از طبیعت و بهره‌برداری از منابع طبیعی محیط زیست خود ابزاری برای آراستن و ارتقاء اعتماد به نفس‌اش تولید نمود.

۲. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم و صنایع غذایی دانشگاه تهران پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشجو زینب السادات موسوی به راهنمایی سیدهای رضوی و سیدمحمدعلی موسوی با عنوان تولید نوشیدنی‌های سلامت بر پایه آب انار، شهریور ماه، ۱۳۸۸. موسوی در بررسی‌های خود عامل ابتلای انسان به بسیاری از بیماری‌ها را زندگی ماشینی امروز و تغییر الگوی مصرف دانسته و معتقد است بر اساس تحقیقات انجام شده با تولید و مصرف محصولات غذایی با ارزش افزوده بالا از جمله نوشیدنی پروبیوتیک غیرلبنی بر پایه آب انار می‌توان در جهت حفظ سلامت مصرف‌کنندگان حرکت نمود.

۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم و صنایع غذایی دانشگاه تهران دانشکده مهندسی بیوسیستم کشاورزی، دانشجو فرهاد خوشنام به راهنمایی احمد طباطبایی‌فر با عنوان مشخصه‌های فیزیکی انار صادراتی ایران، تیرماه ۱۳۸۵.

خوشنام در پایان‌نامه خود به بررسی مشخصه‌های فیزیکی انار شامل ابعاد، جرم و حجم میوه انار جهت تعیین پارامترهای مناسب برای درجه‌بندی و تفکیک این میوه پرداخته است. وی معتقد است با حل مشکلات حمل و نقل و برقراری بسته‌بندی مطلوب، صادرات میوه و تره بار ایران در حجم کلان و با افزایش چشمگیری انجام خواهد شد.

مطالعات نظری

حوزه جغرافیایی استان گیلان

موقعیت جغرافیایی استان گیلان

« استان گیلان با مساحتی حدود ۱۴۷۱۱ کیلومتر مربع در میان رشته کوه‌های البرز و تالش در شمال ایران جای گرفته است. این استان به واحد جغرافیایی جنوب دریای خزر تعلق دارد و با استان‌های اردبیل در غرب، مازندران در شرق، زنجان در جنوب و در شمال با کشور آذربایجان و دریای خزر همسایه است. مرکز استان گیلان، شهر رشت است و شهرهای مهم آن عبارتند از آستارا، آستانه اشرفیه، بندر انزلی، رودبار، رودسر، شفت، صومعه سرا، فومن، لاهیجان، لنگرود و هشتپر « (عطاری کرمانی، ۱۳۸۶، ص ۵۸۰). « در همچنین از مهم‌ترین رودهای استان می‌توان به رود آستارا، سفیدرود، پل رود، گرگان رود، چاف رود، گوهر رود، سیاه رود، لنگرودخان و رودخانه ذیلکی اشاره کرد» (فرهنگ جغرافیایی رودهای کشور، حوضه آبریز دریای خزر (۱۳۸۲)، ج ۱، ص ۵۹).

تاریخ و فرهنگ استان گیلان

« تاریخ گیلان با تکیه بر پاره‌های اشاره‌ها و کاوش‌های باستان‌شناختی به دوره پیش از آخرین یخبندان (بین ۵۰ تا ۱۵۰ هزار سال پیش) می‌رسد. « انواع صنایع دستی [و محصولات آن] که در استان گیلان تولید می‌شود، عبارتند از خراطی و نازک کاری چوب، منبت کاری، معرق کاری، حصیربافی، بامبو بافی، مُروار* بافی، سفالگری و سرامیک‌سازی، نقاشی روی کدو، نمدمالی، شال بافی، ابریشم بافی، جاجیم بافی، گلیم بافی، قلاب دوزی، چادر شب بافی و قالی بافی» (عطاری کرمانی، ۱۳۸۶، ص ۵۸۱).

* مُروار، یک نوع چوب ترکه است که در منطقه سولقان در اطراف تهران کاشته می‌شود و از آن انواع و اقسام سبد در اندازه‌های مختلف، جامیوه ای، جا لیوانی و ... می‌بافند. در نظر شلک ظاهر به محصولات بامبو بافی بسیار شبیه است. (عطاری کرمانی، ۱۳۸۶، ص ۵۸۲)

شهرستان رودبار

موقعیت جغرافیایی شهرستان رودبار

« شهرستان رودبار یکی از ۱۶ شهرستان استان گیلان و مرکز این شهرستان شهر رودبار است. این شهرستان از سه بخش مرکزی و ۹ دهستان مشتمل بر ۲۲۲ پارچه آبادی تشکیل شده است. شهرستان رودبار در مختصات جغرافیایی ۳۶ درجه و ۳۲ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۷ دقیقه از خط استوا و ۴۹ درجه و ۱۱ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۵ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار مبداء واقع شده است. این شهرستان با وسعت ۲۵۷۴ کیلومتر مربع دومین شهرستان استان گیلان به لحاظ وسعت است و از شمال به رشت، از جنوب به استان قزوین و از غرب به فومن و استان زنجان محدود می‌شود. شهرستان رودبار در کرانه سفیدرود و در منطقه‌ای کوهستانی قرار گرفته‌است و آب و هوای آن تحت تأثیر هوای خشک و نیمه خشک ناحیه مرکزی قرار دارد از نظر آب و هوایی این منطقه به ویژه شهر زیبای رودبار دارای آب و هوای مدیترانه‌ای است و رویش درختان زیتون در این منطقه خود گواه این مدعی است. این منطقه در مسیر بادهای دایمی دره سفید رود قرار گرفته که بادهای منجیل آن معروف است» (اطلس گیتاشناسی استان‌های ایران، ۱۳۸۳).

« جمعیت آن ۱۲۶۳۱۵ نفر است که از این تعداد ۶۹۶۲۰ نفر در مناطق شهری و ۵۶۶۹۵ نفر در مناطق روستایی سکونت دارند.

روستای انبوه

موقعیت جغرافیایی روستای انبوه

« روستای انبوه از توابع شهر کلیشُم بخش عمارلو از شهرستان رودبار در دل دامنه کوه‌های البرز شمالی واقع شده و به لحاظ موقعیت جغرافیایی، منابع طبیعی، مردم‌شناسی، باستان‌شناسی، محصولات کشاورزی و دامی، صنایع دستی و مراسم آئینی از موقعیت‌های ممتازی برای رونق گردشگری برخوردار است. مردم این خطه از استان گیلان به گویش تاتی* فارسی دری صحبت می‌کنند «نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵». «از آنجا که روستای انبوه در دل کوه واقع شده است، منطقه‌ای سردسیر و کوهستانی محسوب می‌شود. دامداری و کشاورزی از فعالیت‌های اصلی معیشتی اهالی روستای انبوه است. همه ساله در فصل پاییز انار چینی* در روستای تاریخی انبوه شهرستان رودبار انجام می‌شود. چیدن انار در روستای انبوه یکی از آیین‌های دیرینه است که مردم روستا همزمان با برداشت این محصول نوعی از همیاری مشاع را به نمایش می‌گذارند.

« اهالی روستای انبوه، مسلمان شیعه مذهب هستند. شاهرود رودی است جاری در انبوه که از کوه‌های طالقان سرچشمه می‌گیرد و به سفید رود می‌ریزد. "انارستان" یا کُری در کنار رود شاهرود قرار دارد. فاصله انارستان انبوه یا همان کُری تا قزوین بین ۵۵ تا ۶۰ کیلومتر است. ارقام انار روستای انبوه عبارتند از کاس انار، مَلوسی انار، گنده مَلوسی انار، سیاه پُشته و ... است. ازدواج از جمله سنت‌های مورد تحسین در جوامع انسانی به شمار می‌آید. فرهنگ ازدواج در همه اقوام و ملل به شکل خاصی صورت می‌گیرد و آنچه در مراسم عروسی روی می‌دهد، یکی از بی‌نظیرترین یادمان‌های سنتی و فرهنگی مردم این سامان است که در گذشته نه چندان دور جالب توجه و دارای آئین ویژه‌ای بوده است.

رسم انار پُرانی

هنگامی که عروس را به خانه داماد می‌برند و عروس به چند قدمی داماد می‌رسد داماد سه عدد انار را پی در پی به طرف عروس پرتاب می‌کند. « اطرفیان عروس "انار اول" را می‌گیرند. زنی از زبان عروس به داماد می‌گوید «پا اندازی عروس را بده!» داماد مثلاً جواب می‌دهد "یک درخت گردو پا اندازی دادم"، داماد انار دوم را می‌زند مجدداً همان زن از طرف عروس به پدر داماد که در جمع حاضر است می‌گوید "پا اندازی عروس را بده!" پدر عروس قبول می‌کند و مثلاً می‌گوید "دو رأس گوسفند پا اندازی دادم"، داماد "انار سوم" را می‌اندازد و بی‌درنگ به طرف عروس می‌دود و یک دستمال ابریشمی از جیب بیرون می‌آورد، یکسر دستمال را به دست عروس می‌دهد و سر دیگر آن را خود می‌گیرد و عروس را کشان کشان به طرف خانه خود می‌آورد.

*Taty

* در روستای انبوه به مراسم چیدن انار، انارچین گفته می‌شود.

برد. اما همین که به چند قدمی خانه رسید سر دستمال را رها می‌کند و با عجله خود را به درون خانه می‌اندازد و بر بام صعود می‌کند و بالای در خانه، لب بام می‌ایستد تا عروس از زیر پای او رد شود تا به این طریق همه عمر بر سر عروس مسلط باشد» (شکورزاده، ۱۳۴۶، ص ۱۷۳-۱۷۴).

طوایف روستای انبوه

روستای انبوه دارای دو محله با نام‌های "بالا محل" و "پایین محل" است. اهالی روستا جهت معرفی خود و به منظور عنوان نمودن ریشه‌های قومی و طایفه‌ای و جایگاه اجتماعی سکونت‌شان در محلات روستا، از اسامی مشخصی استفاده می‌کنند. به گفته اهالی، بزرگی هر طایفه‌ای به نوعی قدرت و ثروت آن طایفه به شمار می‌آید.

مفاهیم و اصطلاحات رایج در منطقه مورد مطالعه

۱. CORPY

کرپی در زبان ترکی به شکل قوسی شکل پل روی رودخانه گفته می‌شده و این پل که یادگار زمان شاه عباس صفوی است هنوز به همان نام خوانده می‌شود. انارستان در مجاورت پل خشتی قدیمی به نام کرپی قرار دارد و نام خود را از آن پل به عاریت گرفته است.

۲. PAKAR

پاکار، مباشر یا نماینده ارباب مالک اراضی و باغ‌ها.

حوزه جغرافیایی اصفهان

موقعیت جغرافیایی استان اصفهان

«استان اصفهان با مساحتی حدود ۱۰۷۰۲۶ کیلومتر مربع در مرکز ایران واقع شده‌است و از شمال به استان‌های مرکزی، قم و سمنان و از جنوب به استان‌های فارس و کهگیلویه و بویراحمد، از شرق به استان‌های خراسان و یزد و از غرب به استان‌های لرستان و چهارمحال و بختیاری محدود است» (اطلس گیتاشناسی استان‌های ایران، ۱۳۸۳، ص ۱۹۵).

شهر اصفهان مرکز استان است. «آب و هوای استان اصفهان معتدل خشک است. حداکثر درجه حرارت آن در گرم‌ترین روز تابستان ۴۰/۶ درجه و حداقل درجه حرارت آن در سردترین روز زمستان ۱۰/۶ درجه و متوسط درجه حرارت سالانه آن ۱۶/۷ درجه سانتی‌گراد ثبت شده است. تعداد روزهای یخبندان استان ۷۶ روز و متوسط میزان بارندگی سالانه آن نیز ۹/۱۱۶ میلی‌متر گزارش شده است. شهر اصفهان از نظر آب و هوا ممتاز و فصول چهارگانه منظمی دارد و آغاز و پایان هر فصل آن به خوبی مشهود است» (اطلس گیتاشناسی استان‌های ایران، ۱۳۸۳، ص ۱۹۷).

تاریخ و فرهنگ استان اصفهان

«در کتاب‌های تاریخی، اصفهان را پایگاه سپاهی و دفاعی معرفی کرده‌اند که با افزایش قلعه‌ها و دژها، امنیت آن نیز برای سکونت و شهرسازی تضمین شده است. وجود قلعه‌های متعدد تاریخی مانند قلعه‌آتشگاه، سارویه، تبرک، کهن‌دژ، گارد دژ و ... مؤید این نظر است. استقرار جلگه اصفهان در میان بیابان و کوه‌های خشک مرکزی ایران از یک طرف، و اهمیت و موقعیت ارتباطی خاص آن در مرکز فلات پهناور ایران از طرف دیگر، تاریخ آن را به قدمت کشور ایران، مرتبط کرده است. در روزگاران پیش، منطقه و شهر اصفهان (سپاهان) نقش پلی را داشت که قسمت‌های کم ارتفاع شرق فلات ایران را با سرزمین‌های کوهستانی غرب مرتبط می‌ساخت و برای اطراق سرمازدگان کوهستان غرب و گرمازدگان و خستگان هوای خشک شرق، محل مناسب و مطلوبی بود. در غرب استان و در کوهستان‌های فریدن، آثار جاده‌ای باستانی وجود دارد که شاید بیانگر واقعیت فوق باشد» (زنده دل، ۱۳۷۷، ص ۳۲-۴۰).

شهرستان نطنز

«نطنز از شهرهای تاریخی و مرکزی ایران است، که در استان اصفهان واقع و در میانه راه کاشان اصفهان و در دامنه رشته کوه کرکس است در سال ۱۳۳۶ شمسی شهرستان شده است. شهرستان نطنز در موقعیت جغرافیایی ۵۱ درجه و ۵۴ دقیقه و ۳۰ ثانیه طول جغرافیایی و ۳۳ درجه و ۳۲ دقیقه و ۳۰ ثانیه عرض جغرافیایی از سمت شمال به شهرستان آران و بیدگل و کاشان و از جنوب به شهرستان اصفهان از مشرق به شهرستان اردستان و از مغرب به شهرستان برخوار و میمه محدود است. مهمترین

بناهای تاریخی این شهر؛ مسجد جامع، خانقاه و آرامگاه شیخ عبدالصمد هستند. این شهرستان به لحاظ قرار گرفتن در مسیر کاشان به اصفهان می‌تواند گردشگران بسیاری را جذب نماید. از برجسته‌ترین امتیازات این شهرستان، آب و هوای لطیف و پاک آن است که نطنز را به صورت مرواریدی سبز و پناهگاهی در برابر بیابان‌های گرم و سوزان کویر درآورده است «زنده دل، ۱۳۷۷، ص ۴۰».

نطنز در سال‌های اخیر به دلیل احداث تاسیسات غنی‌سازی اورانیوم، علاوه بر این که در سطح کشور بسیار معروف شده؛ برای جهانیان، خاصه علاقمندان به مسائل انرژی هسته‌ای ایران، به نامی آشنا تبدیل گشته است.

موقعیت جغرافیایی شهرستان نطنز

« منطقه نطنز در حدفاصل ۳۳ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۵۲ درجه طول شرقی قرار دارد. وسعت شهرستان برابر ۳۳۹۷ کیلومتر مربع و ارتفاع شهر نطنز از دریا ۱۶۰۰ متر است. آبادی‌های (روستاها) نطنز را می‌توان در پنج بخش متشکل کرد که این بخش‌ها با نهرهای مربوط، همگی آب خود را از کوه‌های کرکس بدست می‌آورند.

جمعیت شهرستان نطنز

« بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ جمعیت شهرستان نطنز ۴۳۹۴۷ نفر می‌باشد که ۲۰۷۳۶ نفر شامل ۶۸۰۸ خانوار ساکن بخش مرکزی (نطنز) و ۲۳۲۱۱ نفر شامل ۵۹۹۴ خانوار ساکن بخش با درود می‌باشند. جمعیت شهر نطنز ۱۲۰۶۰ نفر که شامل ۳۴۱۱ خانوار بوده که ۶۲۲۹ نفر را مردان و ۵۸۳۱ نفر را زنان تشکیل می‌دهند (۳۹۸ نفر مردان نطنز از زنان بیشتر هستند).

تاریخ و فرهنگ شهرستان نطنز

« مهمترین بناهای تاریخی این شهر؛ مسجد جامع، خانقاه و آرامگاه شیخ عبدالصمد هستند. این شهرستان به لحاظ قرار گرفتن در مسیر کاشان به اصفهان می‌تواند گردشگران بسیاری را جذب نماید. از برجسته‌ترین امتیازات این شهرستان؛ آب و هوای لطیف و پاک آن است که نطنز را به صورت مرواریدی سبز و پناهگاهی در برابر بیابان‌های گرم و سوزان کویر درآورده است. زبان مردم نطنز از گویش‌های کهن زبان های ایرانی است، در روستاهای نطنز و بخش‌های مختلف آن شاهد هستیم که مردم در تلفظ کلمات و بیان جملات هر کدام به نحوی کش و قوس‌های خاصی در تلفظ کلمات می‌دهند. به طور مثال کلمه "کوی" که در فارسی قدیم به معنای منزل و سرای یا خانه می‌بوده هر کدام از روستاهای نطنز به شیوه‌ای آن را تلفظ نموده در ابیانه به آن کیا، در بیتند (بیدهند) کی ی، در کالیجان کویه، در چیمه کی یه گفته می‌شود. در چیمه نام این زبان راجیبی است. این تفاوت موجب شده تا هرکدام از اهالی روستاهای نطنز در صحبت با زبان ولایتی با یکدیگر به محل و روستای هم پی ببرند» (همان منبع، ص ۴۰-۴۲).

شهر باد رود

« بادرود شهری تاریخی- مذهبی است در بخش امامزاده از شهرستان نطنز در استان اصفهان در مرکز ایران که در کوهپایه شمالی کوه کرکس قرار دارد. نام دیگر آن باد و نام قدیمی آن باد و باد افشان بوده است. گویش با درودی، فارسی و مردمانش شیعه مذهب هستند. ره آورد آن انار، قالی دستباف و لبنیات است. به جهت نزدیکی به مدفن امامزاده آقا علی‌عباس برادر امام رضا (ع) چهارمین شهر زیارتی ایران محسوب می‌شود» (زنده دل، ۱۳۷۷، ص ۵۱). « شهر بادرود دارای آب و هوای معتدلی است. تابستانی نسبتاً گرم با بارندگی بسیار کم و شب‌های خنک و زمستانی سرد که در بعضی اوقات با بارش برف همراه است» جمعیت شهر بادرود در حدود ۱۴۳۹۱ نفر است که با روستاهای اطراف آن ۲۳۲۱۱ نفر می‌شود « (سرشماری نفوس و مسکن- ۱۳۸۵). « شهر بادرود بعد از کاشان، بیشترین سطح زیرکشت انار را در استان داراست. انار نادری بادرود یکی از اقلام پنجگانه انار صادراتی و مرغوب ایران تشخیص داده شده است. بادرود، یکی از مناطق پرآوازه استان اصفهان است که در خاک حاصلخیز و دشت پهناور آن انواع فراورده‌های کشاورزی مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری به عمل می‌آید. « انار بادرود از لحاظ صادرات به ۳ دسته تقسیم می‌شود، انار درجه یک که به انار نادری اشتهار دارد و دارای طعم خاص، ماندگاری بیشتر و اوزان میان ۳۰۰ تا ۶۰۰

گرم است، در بسته‌های مخصوص و در کارگاه‌های ویژه صادرات، بسته‌بندی شده و به وسیله کامیون‌های مخصوص، راهی کشورهای اروپایی، آسیای جنوب شرقی و حاشیه‌نشینان خلیج فارس می‌شود و نزدیک به ۶۰ درصد انار با درود به عنوان انار درجه یک محسوب می‌شود. انار نادری با درود را می‌توان تا ۶ ماه پس از برداشت در انبارهای سنتی نگهداری کرد. « با درود عنوان دارنده یکی از ۵ رقم " انار " معروف کشور را یدک می‌کشد و " انار " با درود در لیست ثبت جهانی " انار " قرار دارد

« جمعیت شهر با درود در حدود ۱۴۳۹۱ نفر است که با روستاهای اطراف آن ۲۳۲۱۱ نفر می‌شود « (سرشماری نفوس و مسکن- ۱۳۸۵)

تحلیل مقایسه‌ای جوامع تحقیق

ردیف	عنوان	روستای انبوه	شهر با درود
۱	تقسیمات کشوری	از توابع دهستان کلیشم بخش عمارلوی شهرستان رودبار استان گیلان	از توابع بخش امامزاده آقا علی عباس شهرستان نطنز استان اصفهان
۲	آب و هوا / موقعیت جغرافیایی	سرد و خشک/کوهستانی	گرم و خشک/ کویری
۳	مشخصات محصول انار	پرورشی و وحشی، وزن گیری هر میوه تا سقف ۸۰۰ گرم، اندازه متوسط، پوست نیمه نازک زرد، دانه های گلی و صورتی، زودرس	پرورشی، وزن گیری هر میوه تا ۱۲۰۰ گرم، اندازه بزرگ، ملس، پوست نازک صورتی، دانه های صورتی و قرمز آبدار، دیرس
۴	وضعیت باغداری	مالکیت عمومی، انار بعد از فندق و گردو محصول درجه ۳ روستا، تکثیر از طریق قلمه، جنس خاک شنی ماسه ای، برداشت محصول خانوادگی، انارچین مهر ماه و آبان ماه، یک باغبان برای مراقبت از کل انارستان	مالکیت خصوصی، انار محصول درجه اول شهر، تکثیر انار از طریق قلمه زدن و پرورش نهال، جنس خاک رسی و شنی - ماسه ای، برداشت محصول توسط اعضای خانواده و کارگران مهاجر، انار چینی از شهریور تا دی ماه، مراقبت از باغ و محصول آن با صاب باغ است،
۵	طبقه بندی محصول انار	درجه یک فروش در بازار شهرهای قزوین و رودبار، درجه دو انباری و ربی، درجه خوراکی	درجه یک ۹۰٪ صادراتی، درجه دو ربی، درجه سه تازه خوری
۶	محصولات جانبی	رب ترش، استفاده از پوست میوه در رنگرزی و قالی بافی	رب ترش و شیرین، سرکه انار، روغن هسته انار، آب میوه پاکتی، لواشک و ژله انار، استفاده از پوست میوه در صنایع تبدیلی
۷	آیین های مرتبط با محصول انار	جشن انار چین	برگزاری جشنواره انار

چارچوب نظری تحقیق

کارکرد گرائی (Functionnalism)

« مالینوفسکی* هدف کارکرد فرهنگی را در ارضای نیازهای اساسی اعضای جامعه می‌داند. زیرا گمان داشت نهادها در واکنش به نیازها پدید آمده‌اند. او به تعریف نیازهای اولیه مبتنی بر الزامات حیاتی پرداخت و آنها را در قالب‌های زیستی، روانی و اجتماعی طبقه بندی کرد. به نظر وی همه انسان‌ها برای ادامه بقا ناچار به تغذیه‌اند و باید نیازهایشان را مرتفع سازند و همراه با گروه‌های اجتماعی با هدف تولید مجدد و اعتلای وضعیت اعضای جامعه به کار بپردازند مالینوفسکی بر پایه ترسیم نیازهای اولیه نشان داد نیازهای مشتق یا ثانوی بر حسب نیرو و تمایلات نیازهای اولیه رخ می‌دهند. مثلاً اگر چه همه انسان‌ها غذا

* Malinowski, Bronislaw

می‌خورند، اما آنچه آنها می‌خورند به لحاظ فرهنگی مشروط است و هر جامعه با تحریم‌های خاص غذایی مواجه است. به این ترتیب واضح است که انسان‌ها به نیازهای اولیه در قالب مکانیزم‌های فرهنگی گروه پاسخ می‌دهند، اما سایر حیوانات در تداوم بقا تابع غرایز خاص خود هستند. مالینوفسکی تأکید می‌کند همه خصایص و نهادها با نظام فرهنگی همبسته است و بر خلاف نظر مغشوش لوی-برول درباره اجزا و قسمت‌های اجتماعی، نظم و سازمان‌های آن در بطن نظام فرهنگی جامعه پی‌ریزی شده است» (گاربارینو، ۱۳۷۷، ص ۸۷).

کارکرد اجتماعی چیدن انار دور هم بودن و در خانواده و به صورت گروهی کاری را به انجام رساندن است. انار محصولی است که بسیاری از نیازهای تغذیه‌ای انسان را رفع می‌کند. برداشت محصول انار با مراسمی که انجام می‌گیرد فرهنگی را با خود در اجتماع رواج می‌دهد که کارکرد خاصی دارد. اتحاد در برداشت محصول و تعاون در رفع نیازها از مهمترین کارکردهای برداشت محصول است.

انسان‌شناسی نمادین و تفسیری (Symbolic & Interpretive Anthropology)

«ریشه‌های اولیه انسان‌شناسی معرفتی در آراء ادوارد ساپیر* نهفته است. وی [معتقد است] رفتار فرهنگی، رفتاری نمادین است که به دست حاملان فرهنگ شکل می‌گیرد و لذا فرهنگ‌ها، انتزاعی از آرمان‌ها و الگوهای فرهنگی با معانی متفاوت برای افراد مختلف هستند. بنابراین انسان‌شناسی باید الگوهای انتزاعی را تشریح کند و معانی متمایز را از رفتار مردم استنباط نماید و به یک مقوله خشنود نشود. این تلاش برای شناخت مقولات طبیعی به وسیله انسان‌شناسی معرفتی ممکن می‌گردد و اصولاً این رشته تلاش می‌کند اصول رفتاری هر جامعه را سازمان‌دهی نماید» (گاربارینو، ۱۳۷۷، ص ۱۲۰-۱۲۱). انار در آیین‌ها و مراسم ایرانی سابقه‌ای دیرینه و ریشه‌دار دارد. حتی امروز نیز میوه انار نزد ایرانیان جایگاهی ویژه دارد. انار و سیب را در مراسم عروسی به عنوان میوه‌های مقدس در آب حوض می‌انداختند؛ سیب را به نماد عشق و انار را به نماد باروری. انار نه تنها نشانه یک فرهنگ و نشانه هزار قصه، بلکه نشان ستاره‌های آسمان کویر مرکزی ایران نیز هست.

محیط‌شناسی فرهنگی (Cultural ecology)

«استیوارد* نظریه حوزه فرهنگی را با طبقه‌بندی انواع فرهنگی در جریان انطباق بوم‌شناختی و توسعه تاریخی اعتلا بخشید. او ... بر اهمیت ثانویه خصایص فرهنگی تأکید کرد و در این زمینه چارچوب نظری جدیدی راجع به حوزه فرهنگی آمریکای جنوبی با استعانت از دو متغییر انطباق و سطح پیچیدگی اجتماعی - فرهنگی بنیاد نهاد» (گاربارینو، ۱۳۷۷، ص ۱۳۱). چگونه می‌توان میزان جمع‌آوری فراورده‌های خوراکی از طبیعت را افزایش داد؟ چگونه می‌توان این کار را برای مدتی طولانی ادامه داد؟ چگونه می‌توان گیاهان و جانوران اهلی را به بهترین شکل ممکن تکثیر کرد، به طوری که حداکثر بازده را داشته باشند؟ چگونه می‌توان منابع غذایی زنده را از شر دشمنان طبیعی‌شان حفظ نمود؟ پاسخ تمامی این سوالات با مطالعه محیط که فرد در آن زندگی می‌کند به دست خواهد آمد.

«مطالعه محیطی که انسان به منزله موجود زنده در آن جای گرفته است، دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است. زیرا قسمتی از تغییرات زندگی انسان به تأثیرات محیط بستگی دارد و با دلیل مربوط به آن بررسی می‌شود (عسکری خانقاه، ۱۳۷۳، ص ۳۸).

روش تحقیق

در پژوهش حاضر روش‌های تحقیقی همچون روش مشاهده مشارکتی و مستقیم با دیدی ژرفانگر و عمیق و «روش پژوهش گسترده است. [Extensive]

جامعه آماری در روستای انبوه استان گیلان ۲۰۰ خانوار و در شهر بادرود از ۵۰۰۰ خانوار تشکیل بوده است.

«روش‌های مشاهده از یک طرف به روش‌های ثبت و مشاهده عینی (Materiel) و از طرفی به روش‌های ثبت و مشاهده ذهنی (Moral) تقسیم می‌شود. البته این تقسیم‌بندی اختیاری و قابل بحث است. زیرا در زندگی اجتماعی هرگز هیچ

* Sapir, Edward.

* Steward, Julian H.

عنصری نیست که فقط مادی (عینی) یا ذهنی باشد. پژوهشگر با بهره برداری از ابزارآلات فیزیکی مانند دوربین عکاسی به همراه وسایل جانبی آن، نقشه‌های راهنمای مسیر، نقشه‌های جغرافیایی منطقه، اطلاعات عمومی و مختصر گردآوری شده از قبل جهت شناسایی هرچه بهتر شرایط کلی زمین تحقیق مسیرهای تجربی این پژوهش را در میدان تحقیق با تمام کمی و کاستی‌های موجود طی نموده است.

در تمامی مراحل این پژوهش سعی شده است تا در قالب تحقیقی مردم‌شناسانه از نظریه کارکردگرای، محیط‌شناسی و انسان‌شناسی نمادین به یاری اسناد، مدارک، مصاحبه با افراد مطلع به گردآوری هرچه صحیح‌تر و کامل‌تر موضوع پرداخته شود.

واژه شناسی انار

«در متن‌های اوستایی واژه انار نیامده، اما به گیاهی با نام هذائپتا یا هذائپاتا اشاره شده است که آن را در سنت پارسیان درخت انار دانسته‌اند» (ویسپرد، ۱۳۴۳، ص ۴۸). «هذائپاتا را به معنای درخت همیشه سبز نیز نوشته‌اند» (مهدی‌حسن، ۱۳۷۰، ص ۱۰۴۰).

«در زبان و ادب فارسی واژه‌های نار، ناردان و ناردانه را برای میوه و دانه انار (معزی، ۱۳۱۸، ص ۵۹۸) و ناربن و نارون* را برای درخت انار به کار برده‌اند» (پورداد، ۱۳۴۳، ص ۲۶۵-۲۶۶).

تاریخچه انار

دیر زمانی نیست که کاشت انار در منطقه مدیترانه و کشورهای شرقی مانند هندوستان متداول شده است. اما پس از نفوذ اسلام در اسپانیا کاشت انار در آن سرزمین معمول و در قرن سیزدهم میلادی در انگلستان متداول شد. بعدها اسپانیایی‌ها این میوه پرارزش را به دنیای جدید یعنی مکزیک و فلوریدا بردند. کاشت آن کم‌کم در دیگر کشورها گسترش یافت و اکنون تقریباً در تمام کشورهای منطقه گرمسیر و معتدل می‌روید. اکنون نوع مرغوب انار از ایران، ترکیه، افغانستان، سوریه، مراکش و اسپانیا به نقاط مختلف جهان صادر می‌شود. شهر شلاپور (یا شعله‌پور) هند به داشتن انارهای شیرین شهرت دارد. در ضیافت‌های بزرگ در ترکیه، انار از جمله میوه‌هایی است که مهمانان را با آن پذیرایی می‌شوند.

(پورداد، ۱۳۴۳، ص ۲۷۲).

ارقام معروف ایران

«ارقام مختلف انار را می‌توان به انواع کلی زیرتقسیم نمود:

الف: اناروحشی شامل انارپاکوتاه* و انار پُرپر** است.

ب: انار زراعی و اهلی (پرورشی)

«پنج رقم مهم و معروف انار در ایران (دیررس، پوست کلفت، پوست قرمز، و دانه قرمز) که شرایط صادرات را دارند، عبارتند از رباب‌نیریز، شیشه‌کپ‌فردوس، ملس‌سلاوه، میخوش (ملس) یزد، نادری (نطنز، بادرود) و ارقام خارجی آن رقم واندرفول (تولید کشور اسپانیا) است. مهمترین مناطق انارخیز [و تولید] در کشور عبارتند از فارس، اصفهان، خراسان، مرکزی، یزد، کرمان، تهران و سمنان که در مجموع ۲۳ استان کشور را شامل می‌شوند. تاکنون در دنیا ۸۰۰ رقم انار شناخته شده که ۱۴۵ رقم آن کشت و کار می‌شود» (محسنی، ۱۳۸۳، ص ۲۳-۲۷).

* وَن = درخت

* انار پاکوتاه یا مینیاتوری "Punica granatum var. nana gracillissima hort" این رقم شبیه انار معمولی ولی کوتاه‌تر بوده و دارای میوه کوچک و غیرقابل استفاده با گل‌های زیبا می‌باشد. ارتفاع آن به کمتر از نیم متر می‌رسد و مدت طولانی به گل می‌نشیند. (شناسنامه تصویری انار (تابستان ۱۳۸۹)، وزارت جهاد کشاورزی، ص ۱۴).

** انار گل سفید پرپر "Punica granatum var. albesence" از حیث شکل شبیه ارقام دیگر انار می‌باشد تنها تفاوت بین نوع انار و سایر ارقام، رنگ سفید گلبرگها می‌باشد. (رنگ گلبرگها از سفید تا شیری و کرم دیده می‌شود). انار پرپر (گل انار) "Punica granatum var. pleniflora" این درختچه دارای گل‌های پرپر قرمز رنگ بوده و بیشتر برای تزئین در منازل و پارکها کشت می‌گردد، موطن اصلی این درختچه اروپا و استرالیا است. (شناسنامه تصویری انار، (تابستان ۱۳۸۹)، وزارت جهاد کشاورزی، ص ۱۳).

استان	ارقام عمده
اصفهان	نادری، راوندی، ملس دانه قرمز، شیرین شهوار، آمنه خاتونی، زاغ، شیرین
ایلام	کلم
تهران	گلوباریک، ملس، قجاج، تقلید، قیاسی، شیرین، یزدی، عروسک
خراسان جنوبی	شیشه کپ
خراسان رضوی	شیشه کپ، بجستانی، خزر، اردستانی، قند(مشکی)، ملس، لیلی
خوزستان	قرمز دو مزه، ملس دانه سیاه، سینه پهن، شیرین پوست نازک
زنجان	دوستی، شاهوار، پوست کدوئی، ملس قرمز، میخوش، سیاه
سمنان	گلوباریک، سرخک، شهوار، یزدی، اردستانی، ملس، قرنچوک
سیستان و بلوچستان	میخوش، گلابی، بزمانی، کله گاوی، بی هسته، سنگانی، ساوه ای، لادیز
فارس	رباب، بریت، فاروق، اتابکی، کدرو (زرده انار)، قجاج، ملس(میخوش)، سیاه، شیرین شهوار، ترش سبز، حسین آقایی، قلاتون، رمی، ابر، عروس
قزوین	شاه بار، ملس، قره گوز، سنگانی
قم	قجاج، شاه پسند(دختر حمومی)
کرمان	دانه قرمز راور، کیوانی، شاهی، سیاه ملس، شیرین عقدائی
کرمانشاه	بریت سفید، ملس سوری، قمی، دانه قرمز، شیرین انار، ساوه
مازندران	کلباد(کاب دار)، شکر، ملس، لمسری(ترش که همان انار جنگلی می باشد)
مرکزی	ملس(معمولی، تبریزی و یوسف خانی)، آقامحمدعلی، آلك(شیرین و ترش)، سیاه
یزد	ملس، میخوش، شیرین شهوار، زاغ، گل، ملس دانه سیاه، طوق گردن، گرچ، سوسکی

ارقام عمده، مناطق تولید و زمان برداشت ارقام عمده انار کشور در جدول آورده شده است.

جدول شماره ۴-۲) ارقام انار ایران، اقتباس از سایت انار ایران.

رقم	نوع	طول دانه	قطر دانه	طول دانه	pH	درصد وزن دانه به میوه	ماده خشک ۱۰۰cc آب میوه	وزن ۱۰۰cc میوه	آبگیری دانه	ملم	اسید	قند	رنگ دانه	وزن ۱۰ هسته	وزن ۱۰۰ گ	نام
۲۱۶۴	۶/۸۲	۷/۷۴	۱۵/۵۲	۲/۲۳	۲۲/۲	۱/۸۸	۱/۵۹	آبدار	۱۲/۵۴	۱/۲۳	۱۷/۹۴	-۰/۶۸۴	۲/۶۹	۴/۱۶	ملس کرش	
۲۱۸۵	۷/۲۴	۸/۴	۱۲/۲۴	۲/۲۷	۵۵/۹۱	۱/۷۷	۱/۵۳	آبدار	۱۵/۶۵	۱/۶	۱۸/۶	-۰/۶۰۶	۴/۱۰	۴/۹۶	انار باری	
۲۱۶۳	۶/۱۰	۸/۱۶	۱۳/۲۰	۲/۲۲	۵۷/۸۱	۱/۷۵	۱/۱۶	معمولی	۲۶/۸۹	-۰/۴۸	۱۷/۷۱	-۰/۵۶۱	۲/۹	۴/۷۱	ملس شیرین	
۲۱۶۴	۷/۱۵	۸/۵۲	۱۲/۲۴	۲/۸۴	۲۲/۲۱	۱/۷۰	۱/۵۳	معمولی	۲۶/۲۲	-۰/۴۶	۱۶/۶۶	-۰/۶۰	۲/۵	۴/۱۰	آقا محمد علی	
۳	۶/۶۲	۷/۲۳	۱۵/۵۶	۲/۱۸	۵۴/۶۲	۱/۹۴	۱/۶۲	آبدار	۱۷/۵	۱/۶۶	۱۸/۵۱	۱/۷۲۳	۴/۳	۲۶/۵۳	آلك پاییزی	
۲۱۶۵	۶/۶۵	۷/۵۲	۱۵/۵۶	۲/۱۱	۵۶/۷۸	۱/۹۹	۱/۶۵	آبدار	۸/۸۴	۱/۱۷	۱۸/۳	-۰/۹۸۳	۲/۷۸	۲۶/۷۲	آلك کرش لاکستان	
۲۱۶۴	۶/۸۲	۷/۵۲	۱۵/۶	۲/۸۳	۵۸/۴۲	۱/۶۳	۱/۵۹	معمولی	۲۶/۲۱	-۰/۵۳	۱۸/۸۳	-۰/۵۲۴	۲/۴	۲۲/۵	اردستانی	
۲۱۷۴	۶/۳۹	۷/۹۶	۱۶/۲۲	۲/۹۲	۵۵/۰	۱/۸۳	۱/۵۳	معمولی	۷/۶۹	۲/۳۷	۱۸/۲۳	-۰/۲۷۷	۴/۲	۲۵/۷۱	سفید جنگلی	
۲۱۶۷	۶/۶۶	۸/۵۱	۱۷/۸	۲/۹۵	۵۷/۰	۱/۷۸	۱/۱۵	کم آب	۴/۱۵	-۰/۴۴	۱۷/۸۰	-۰/۳۱۶	۴/۱۱	۴/۱۲	سیاه	
۲۱۶۷	۶/۱۶	۶/۹۳	۹/۸۴	۲/۱۵	۵۰/۱	۱/۶۲	۱/۶۵	آبدار	۸/۱۷	۲/۲	۱۸/۵۶	-۰/۶۸۴	۲/۱۹	۲/۱۰۳	آلك قمی	
۲۱۶۳	۷/۱۰	۸/۲۷	۱۷/۲۲	۲/۹۵	۵۲/۱۷	۱/۷۱	۱/۲۶	کم آب	۵/۰	-۰/۴۳	۱۲/۶۳	-۰/۷۶۴	۴/۹	۲۸/۸۴	آلك شیرین لاکستان	
۲۱۶۱	۶/۱۰	۸/۵۱	۱۲/۲۱	۲/۷۸	۵۹/۲	۱/۷۴	۱/۵۱	معمولی	۲۵/۲	-۰/۵۰	۱۲/۶۰	-۰/۲۰۲	۴/۷۷	۵/۵۷	شاهوار	
۲۱۶	۶/۸۴	۷/۶۰	۱۵/۲۰	۲/۷۱	۶۵/۵۸	۱/۶۲	۱/۴۳	کم آب	۲۶/۲۷	-۰/۵۲	۱۷/۴	-۰/۶۶	۲/۸	۲/۷۷	بیدانه	
۲۱۸۰	۷/۲۷	۷/۵۹	۱۷/۸۵	۲/۱۱	۵۵/۰۵	۲/۰۰	۱/۵۹	معمولی	۱۵/۶	۱/۶۵	۱۹/۸	۱/۶۵۵	۴/۲۲	۴/۱۴	انار ساوه	
۲۱۶۰	۶/۲۰	۸/۲۵	۱۷/۲۵	۲/۲۵	۵۵/۰	۱/۶۲	۱/۵۳	معمولی	۱۷/۶۳	۱/۶۳	۱۷/۵۵	۱/۷۵۴	۲/۶۵	۲۸/۹۴	ملس سیاه	
۲۱۶۴	۶/۹۴	۸/۲۱	۱۷/۵۴	۲/۷۷	۵۹/۹۱	۱/۶۹	۱/۵۱	کم آب	۲۷/۵۸	-۰/۴۵	۱۶/۹۱	-۰/۳۰۵	۴/۲۴	۴/۹۴	سفید شیرین	
۲۱۸۰	۷/۸۷	۹/۶۶	۱۲/۱۰	۲/۲۷	۵۹/۶۶	۱/۷۹	۱/۵۳	طبی آبدار	۱۶/۸۲	۱/۷	۱۸/۰	-۰/۶۰۷	۴/۵۴	۵۸/۸۶	آبدندان	
۲۱۷۲	۶/۷۲	۸/۱۲	۱۷/۲۸	۲/۱	۶۰/۵۲	۱/۷۹	۱/۵۳	معمولی	۸/۴۴	۲/۱۵	۱۸/۱۵	-۰/۴۲۵	۴/۲۵	۲۹/۳۹	سفید کرش	
۲۱۸۸	۶/۸۰	۷/۷۷	۱۱/۰۲	۲/۱۸	۵۷/۲۴	۱/۸۲	۱/۴۴	معمولی	۱/۸۸	۱/۷۰	۱۸/۵۰	-۰/۲۸۳	۲/۸۳	۲۵/۸۰	سفید یزدی	
۲۱۶۳	۷/۰۵	۸/۲۰	۱۲/۲۸	۲/۱۰	۶۸/۸۳	۱/۷۰	۱/۵۳	طبی آبدار	۹/۶۴	۱/۷۷	۱۷/۷	-۰/۴۳۳	۴/۰۲	۵۲/۱۲	انار کرش لاکستان	

نقش اقتصادی انار

انار در آئین‌ها

خاستگاه جشن‌ها و آیین‌های ایرانی، با پدیده‌های کیهانی و طبیعی و همچنین با ویژگی‌های اقلیمی و زیست‌بومی، پیوندی ژرف دارد.

« در هر جامعه‌ای برگزاری جشن‌ها و آیین‌ها، بر پایه محاسبه‌های گاهشماری آن جامعه، یعنی آگاهی از گردش ستارگان و سیاره‌ها از پیدایش شب و روز، از کوتاهی و بلندی، سرما و گرمای منظم فصل‌ها استوار است. مردم شناسان بر این باورند که پیدایش گاهشماری و به یاد سپردن فصل‌ها، بایستی با آغاز دوران کشاورزی همراه باشد، زیرا جامعه کشاورز، ناگزیر برای ماندن در یک سرزمین، نیازمند شناختن و دانستن زمان مناسب کاشتن و پاس داشتن و برداشتن بود. و از این رو است که بسیاری از جشن‌ها و آیین‌های کهن با زمان کاشتن یا برداشتن فرآورده‌های کشاورزی پیوند دارد» (روح الامینی، ۱۳۸۷، ص ۱۹-۲۰).

در فرهنگ ایران باستان، پنج جشن یا گهنبار با اهمیت وجود دارد که از جمله آیین‌های ایرانی هستند که ریشه در طبیعت دارند. گهنبارها شش نوبت در سال هر بار پنج روز برگزار می‌شده و هنوز هم در میان زرتشتیان ایران رواج دارد. این جشن‌ها عبارتند از نوروز، تیرگان، مهرگان، یلدا و سده.

نوروز و هفت سین

«آداب و رسوم نوروزی همه سرچشمه‌ای کهن دارند و از نظرگاه دانش مردم‌شناسی بسیار جالب توجه برای مطالعه هستند. ایرانیان عقیده داشتند که سرنوشت انسان و جهان در سالی که در پیش است، در نوروز تعیین می‌شود. گفته می‌شد که در این روز زرتشت با خدا گفتگویی پنهانی داشت و در این روز نیکبختی‌ها برای مردمان زمین، تقسیم می‌گردد و از این روست که ایرانیان آن را روز امید نامند» (کریستن سن، ۱۳۷۷، ص ۴۸۳).

انار در مراسم گذار

انار در سفره عقدکنان زرتشتیان یا گواه گیران، در مراسم جشن تکلیف نوجوانان زرتشتی هنوز حضور دارد. به یاد گذشتگان درخت انار بر سر مزار رفتگان کاشته می‌شده است. میوه انار به عنوان نماد باروری و فراوانی، در آیین گواه‌گیران و پیوند زناشویی نیز جایگاه ویژه‌ای دارد، چنان که اناری شیرین را به دو نیم می‌کنند و آن را به نیت فراوانی فرزند به عروس و داماد می‌دهند. گل سرخ، سینی از هفت سبزه، دو کله قند، کاسه عسل، سکه طلا، شاخ یا کاسه نبات، منقل یا مجمر برای اسفند، برنج، سبزی خشک، نمک، رازیانه، چای، کُنْدَر، خشخاش، انار، سیب، نانی محلی که بر آن مبارک باد نوشته‌اند، اوستا، آینه بخت، لاله (شمعدان) و خوانچه یا تپه‌ای بلند از نقل‌های درشت بیدمشک. پس از پایان مراسم جشن، عروس و داماد به وسیله خویشان نزدیک به خانه داماد برده می‌شوند. در این مجلس موسیقی زنده نواخته می‌شود و مهمانان با ترانه‌های بومی به رقص و پایکوبی می‌پردازند. انار و هندوانه و شیرینی می‌خورند.

انار در ادبیات

سرایندگان پارسی‌گو همچون فردوسی، عنصری، منوچهری، عسجدی، امیر معزی، سوزنی، مسعود سعد سلمان، عبدالواسع جبلی، نظامی، سنایی، عطار، مولوی، حافظ، دهلوی، کاتبی و خاقانی از انار نام برده‌اند و یا از گلنار به عنوان گلی سرخ رنگ و درشت یاد و چهره گلگون دلبر را به آن تشبیه کرده‌اند.

شاعران پارسی‌گوی، لب زیبارویان را به ناردان و نارگفیده، دو رخ، یا دو گونه را به نار شکفته؛ دهان تنگ را به د/نگکی = نار دو نیم کرده، دل آکنده از درد و اندوه را به انار پاره مانند و تشبیه کرده‌اند. « در چیستانی انار را به لانه کبوتری تشبیه کرده‌اند که چهل صد کفتر در آن نشسته و دانه می‌چینند؛ در چیستانی دیگر انار را به دالانی در بسته که درونش صد عروس رو بسته نشسته، یا به صندوقچه‌ای در بسته پُر از خانم رو بسته مانند و وصف کرده‌اند» (شاملو، ۱۳۶۱، ج ۳، ۹۰ ص ۹۰۴-۹۰۱).

انار در ادیان

« انار در دین مزدیسنا از درختان مینوی و از عناصر مقدس و خجسته به شمار می‌رود و زرتشتیان شاخه و میوه آن را در مناسک و آیینهای دینی خود به کار می‌برند. بر سَمی که زرتشتیان در آیین‌های عبادی به دست می‌گیرند، بنابر متن‌های متأخر زرتشتی، از ترکه‌های درختان اناری است که معمولاً در آتشکده‌ها می‌کاشتند » (معین، ۱۳۳۸، ص ۴۰۰-۴۰۱).

« در قدیم آب مقدس زوهر یا زور را با فشردۀ هذائپاتا (شیره گیاه انار) یا شیره گیاه هوم می‌آمیختند و در مراسم دعا خوانی یسنه به کار می‌بردند » (پورداد، ۱۳۱۰، ص ۱۴۶).

« زرتشتیان در آیین پیوند همسری دختران و پسرانشان، به نیت و آرزوی باروری و آوردن فرزند به آنان انار می‌دادند. منداییها، در مراسم پنجه که در ۵ روز بر پا می‌دارند، بر روی خوان مراسم پنجه، انار و گندم و نان که نمادهایی از رویش و باززایی و نوشدگی و پیروزی زندگی است، می‌گذارند. « در جشن‌های زردشتی سه انار به نشانه گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک قرار دارد که بر روی هر کدام هفت شمع می‌افروزند » (هنری، ۱۳۵۳، ص ۶۱).

انار در باورهای عامیانه مردم ایران

« عامۀ مردم باور دارند که هر کس این دانه انار را بخورد، به بهشت خواهد رفت » (هدایت، ۱۳۳۴، ص ۱۲۱).

« طوافان نیز انار خود را با نغمۀ انار دارم، انار باغ بهشت (فیوت)، به مردم کوچه و بازار عرضه می‌کردند. خراسانی‌ها باور دارند اگر کسی اناری را در شب جمعه بخورد و دانه‌ای از آن بر زمین نیفتد تا ۴۰ روز شیطان به او نزدیک نخواهد شد و پس از مردن، به بهشت خواهد رفت » (شکورزاده، ۱۳۶۳، ص ۱۰۵).

« مردم لرستان و ایلام خوردن انار را ثواب می‌دانند و در شبهای جمعه انار برای مردگانشان خیرات می‌کنند » (اسدیان، ۱۳۵۸، ص ۷۳).

انار در اساطیر

« مردم دوران باستان، گیاهان و درختانی را که می‌پنداشتند ایزد یا الهه‌ای آنها را کاشته، یا از خون الهه یا قهرمانی اسطوره‌ای یا حماسی روییده است، مقدس می‌شمردند. بنابر اساطیر یونانی، آفرودیت، رب‌النوع عشق، درخت انار را به دست خود در جزیره قبرس کاشت » (پورداد، ۱۳۴۳، ص ۲۷۱).

« سرسبزی و حفظ سرزندگی و جاودانگی درخت انار، به این رستنی در پنداشت بیشتر مردم جهان تقدس بخشیده است، و آن را مادر زمین و زهدان طبیعت و مظهری از برکت و باروری و فراوانی و جاودانگی پنداشته‌اند » (مهدی‌حسن، ۱۳۷۰، ص ۱۰۴۱).

« پردانگی میوه آن را هم نماد برکت و باروری به شمار آورده‌اند » (فره‌وشی، ۱۳۶۴، ص ۶۵).

« درخت انار را مانند افدرا گیاه جاودانگی به شمار آورده‌اند » (مهدی‌حسن، ۱۳۷۰، ص ۱۰۳۵-۱۰۴۱).

نشانه‌شناسی انار

انار در فرهنگ‌ها و ادیان مختلف نماد نور، برکت، زایش، باروری، فرزند آوری، سرسبزی و خرمی و ... است. علاقه و توجه بشر به گل تا اندازه‌ای اهمیت دارد که برخی ملت‌ها از گل به عنوان علامت کشور خود استفاده کرده‌اند. نماد پرچم کشور اسپانیا، درخت انار است.

« از زمان‌های بسیار کهن، مردم درخت و میوه انار را دارای نیرویی جادویی و رمزگونه می‌انگاشته‌اند و از شاخه انار و میوه آن در شماری از آیینها و مراسم دینی - مذهبی خود استفاده می‌کرده‌اند. نیز از این درخت و میوه‌اش همچون نَفرات (رماندگان) در دور کردن ارواح خبیث، گزندگان، بیماری‌ها و دردها، از تن، خانه و محیط زیست بهره می‌جستند. ایرانیان باستان با سوزاندن شاخه‌های هذائپاتا (درخت انار) و پراکندن دود چوبهای سوخته این گیاه در فضا، دیوهای پنهانی را از خانه و کاشانه می‌رانند و فضای زیست را پاک می‌ساختند » (پورداد، ۱۳۱۰، ص ۱۴۶-۱۴۷).

نقش انار در هنر

انار در رنگرزی و قالی بافی ایران سال ۲۰۰۹ ج ۲، ص - ۴۰ (۴۱).

انار فقط یک میوه خوشمزه و خوش ترکیب نیست؛ قدیمی‌ها از پوست انار، درخت آن، برگ و ریشه‌اش استفاده‌ها می‌کرده‌اند. الان هم عطاری‌ها کلی با آنها نسخه می‌پیچند. آب انار به عنوان یک رنگ طبیعی (که اتفاقاً اسم رنگ اناری است) برای الیاف غیر سنتتیک (غیرگیاهی) به کار می‌آید. قدیمی‌ها از پوست، شاخه، ریشه، گل و برگ درخت و پوست خود انار در صنایع دباغی، چرم‌سازی و رنگرزی نخ، پشم و پارچه استفاده می‌کرده‌اند. پوست انار نرسیده هم از مواد اولیه دباغ‌ها بوده است. نمونه‌های متعدد باقی مانده از آثار باقی مانده در مناطق مختلف جهان چگونگی استفاده از رنگ را در دوران قبل از تاریخ نشان می‌دهد. با گسترش هنر قالیبافی در دوران بعد از اسلام، هنر رنگرزی نیز توسعه یافت. حداقل تا یک قرن پیش که رنگینه‌های شیمیایی ناشناخته بودند، الیاف مورد استفاده در نساجی به طور سنتی رنگرزی می‌شدند

ساختن و نواختن سوتک اناری در کرمان

گُف کو و یا **سوتنار** نوعی سوتک است که از میوه انار توخالی و خشک شده ساخته می‌شود و یکی از سازهای بومی و رایج در مناطق عشایرنشین جیرفت، جبال بارز و عنبرآباد استان کرمان است. این ساز دارای پنج سوراخ (یک سوراخ برای دمیدن و چهار تای آن برای انگشت گذاری) است و تولید صوت در آن برخلاف سوتک‌های گلی همانند فلوت می‌باشد.

جمع بندی و نتیجه گیری

ایرانیان از هزاره های دور با کاشت انار آشنایی داشتند و دیر زمانی است که در فرهنگ این مرز و بوم درخت انار به دلیل رنگ سبز تند برگهایش و نیز رنگ سرخ آتشین گل و شکل کاسه گل آن که شبیه به مجمر یا آتشدان است، تقدس داشته و از حرمتی مینوی برخوردار بوده است.

ایرانیان با این باور که انار پُر دانه در سال نو، برکت و روزی فراوان برای خانواده به همراه خواهد داشت به هنگام نوروز کاسه‌ای پر از آب را در حالی که یک عدد انار در درون آن غوطه ور بود به نشانه نور، روشنی و باروری بر سفره هفت‌سین می‌گذارند. از بارزترین مظاهر درخت انار، طبیعت مقاوم و سرسختی آن است که موجب شده در کویر داغ و تف دیده کویر مرکزی ایران و کوهپایه‌های صعب العبور البرز مرکزی به رشد و بالندگی برسد. علی‌رغم خشونت ذاتی طبیعت کوهستان و کویر، مردم روستای انبوه و شهر بادرود هنوز فرهنگ یاری‌گری و همیاری را حفظ نموده‌اند.

الهام از طبیعت و استفاده از رنگ و نقش انار در قالی بافی شهر بادرود و جاجیم بافی روستای انبوه روح اساطیری این میوه بهشتی را در ذهن متبادر می‌نماید

آنچه مسلم است این پژوهش در حقیقت آغاز نامه شناخت انار و تلاش برای ثبت و ضبط آیین های مرتبط با آن در فرهنگ مردم ایران است.

فهرست منابع

- ۱) گوستاو یونگ، کارل، انسان و سمبولهایش، محمود سلطانیه (۱۳۸۴)، جامی، چاپ پنجم، تهران.
- ۲) بهار، مهرداد، (۱۳۸۱)، از اسطوره تا تاریخ، نشر چشمه، چاپ سوم، تهران
- ۳) عسکری خانقاه، اصغر (زمستان ۱۳۷۳)، مردم‌شناسی (روش بینش تجربه)، شب‌تاب، تهران.
- ۴) معین، محمد (۱۳۴۲)، فرهنگ فارسی، جلد اول، امیرکبیر، چاپ بیستم، تهران.
- ۵) پانوف، میشل، میشل پرن، اصغر عسکری خانقاه (۱۳۸۷)، فرهنگ مردم شناسی، سمت، چاپ چهارم، تهران.
- ۶) فرهنگ جغرافیایی رودهای کشور، حوضه آبریز دریای خزر (۱۳۸۲)، جلد اول، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، تهران
- ۷) عطاری کرمانی، عباس (۱۳۸۶)، تاریخ شهرهای ایران، آسم، تهران.
- ۸) اطلس گیتاشناسی استان‌های ایران (۱۳۸۳)، تهران.
- ۹) سرشماری نفوس و مسکن - ۱۳۸۵: نتایج تفصیلی، استان اصفهان، معاونت برنامه ریزی استانداری اصفهان.
- ۱۰) شکورزاده، ابراهیم (۱۳۴۶)، عقاید و رسوم عامه مردم خراسان، بنیاد فرهنگ ایران، تهران.

- (۱۱) زنده دل، حسن و دستیاران(۱۳۷۷)، مجموعه راهنمای جامع ایران گردی استان اصفهان، ایرانگردان، تهران.
- (۱۲) گاربارینو، مروین، عباس محمدی اصل(۱۳۷۷)، نظریه‌های مردم شناسی، آوای نور، تهران.
- (۱۳) معزی،(۱۳۱۸)، دیوان، به کوشش عباس اقبال آشتیانی، تهران.
- (۱۴) پورداود، ابراهیم (۱۳۴۳)، آناهیتا، به کوشش مرتضی گرجی، مهتاب، تهران
- (۱۵) روح الامینی، محمود(۱۳۸۷)، آیین‌ها و جشن‌های کهن در ایران امروز (نگرش و پژوهشی مردم شناختی)، آگاه، چاپ چهارم، تهران.
- (۱۶) کریستن سن، آرتور (۱۳۷۷)، ژاله آموزگار و احمد تفضلی، نمونه‌های نخستین انسان و نخستین شهریار در تاریخ افسانه‌ای ایرانیان، جلد ۲، نشر چشمه، چاپ سوم، تهران
- (۱۷) شاملو، احمد (۱۳۶۱)، کتاب کوچه، تهران.
- (۱۸) معین، محمد (۱۳۳۸)، مزدیسنا و ادب پارسی، تهران.
- (۱۹) هدایت، صادق(۱۳۳۴)، نیرنگستان، نقش جهان، چاپ جدید، تهران.
- (۲۰) فره‌وشی، بهرام، (۱۳۶۴) جهان فروری،؟،؟، تهران.
- (۲۱) اسدیان خرم آبادی، محمد و دیگران (۱۳۵۸)، باورها و دانسته‌ها در لرستان و ایلام، فرهنگ، تهران
- (۲۲) ویسپرد، گزارش ابراهیم پورداود (۱۳۴۳)، به کوشش بهرام فره‌وشی، تهران
- (۲۳) مهدی حسن، س.، نوذر جلیلی(۱۳۷۰)، افرا و درخت انار در آیین جاودانگی در ایران باستان، چیستا، تهران، سال هشتم، شماره نهم.